

АРХИВ

ҮЗЕЈИР ҺАЧЫБӘЛОВУН
„АРШЫН МАЛ АЛАН“ МУСИГИЛИ
КОМЕДИЈА МӨВЗУЛАРЫНДА Н. КАРНАТСКАЈАНЫН
СКРИПКА ИЛӘ ФОРТЕПИАНО ҮЧҮН
ФАНТАЗИЈАСЫ
МЕТОДИК =====
===== ТӨВСИЈӘЛӘР

БАКЫ — 1990

1990

522

АЗЕРБАЙДЖАН ССР ХАЛҚ ТӘҢСИЛИ НАЗИРЛИГИ

469
h 33

АЛИ ТӘҢСИЛ ҮЗРӘ ТӘДРИС-МЕТОДИКИ К. БИҢЕТИ

ҮЗЕЈИР НАЧЫБӘЈОВ АДЫНА ТЫРМЫЗЫ ӘМӘК БАЈЛАТЫ ОҢДЕНЛИ
АЗЕРБАЙДЖАН ДОВЛӘТ КОНСЕРВАТОРИЈАСЫ

АРХИВ

529642

Үзејир Начыбәјовун
"Аршын мал алан" мусигели комедија мөһәуларинде
Н. Карнатскајанын скрипка илә фортепиано үчүн
Тантәзијасы

Симли алетләр шө"бөсинде скрипка ихтисасы үзрә
тәһсил алан тәләбәләр үчүн методик тәвсијәләр

Азербайджан ССР Хал. Тәһ-
сили Назирлијинин 21.05,
1990-чы ил тарихли 155 №-ли
өмри өсәсинде чап едиләр.

59234

Азербайджанская
Республиканская
БИБЛИОТЕКА
им. М. Ф. Ахундова

БАКЫ - 1990

Тәртіб едән: Азербайжан ССР җәмәкдәр ичәсәнет хадими, профессор
Тофиг Әһмәд Ага оглу Бакиханов.

Елми редактор: доцент, сәнәтшүнаслыг һәмизәди:
Раһиз Фәрзулла оглу Зәһрабов

Рә"ј вәрәндәр: Азербайжан ССР-ни җәмәкдәр артисти, профессор
Бәһрәм Мәвсүм оглу Мәммәдзәдә,
доцент Тофиг Рүстәм оглу Асланов

Азербайжан бәстәкарларының камера-инструментал әсәрләринин илк дәфә бәстәланмәси 1928-1931-чи илләре аиддир. Мә"лумдур ки; бәстәкарлардан илк дәфә бу жанра Үзәјир һачыбәтов вә Асәф Зәј-наллы мурачиәт етмишләр. Тејд етмәк лазымдыр ки, профессионал камера муситисинин јаранмасы Азербайжан мусиги ичтимајјәти үчүн әһәмијјәтә маликдир. Азербайжанда бу жанра аид олан әсәрләрин јаранмасы ифачылыг сәнәтинин инкишафына мүсбәт тә"сир кәс-тәрмишдир. һәр бир ифачының арзусу ондан ибарәтдир ки, онун тәд-рисе програмнда һәмин жанра аид Азербайжан бәстәкарларының да әсәри олсун.

Илк әсәрләрдән Үзәјир һачыбәтовун скрипка, виолончел вә фортепиано үчүн "Ашыгсајагы" үчлүјү, Асәф Зәјналлының скрипка илә фортепиано үчүн "Мугам сајагы", фортепиано үчүн "Чаһаркаһ" ики виолончел вә фортепиано үчүн "Лај-лај" вә с. пјесләри буна нүмунә ола биләр. 1930-чу илләрин икинчи јарысында камера-инстру-ментал әсәрләрин јаранма просесини инкишаф етдирмәк Азербайжан бәстәкарларыны дүшүндүрдү. Бу бахымдан республика бәстәкарлары-ның бир чоху Үзәјир һачыбәтовун опера вә мусигили комедија мөв-зә"ларына мурачиәт етмишләр. Бу мә"нада Борис Зәјдманы "Короғлу" операсындан Никарли аријалары мөвзусунда виолончел вә фонтепиано үчүн "Вариасијалар", Кеорки Бурштейнин "Короғлу" операсы мөвзу-сунда фортепиано үчүн "Фантазија" вә с. адларыны чәкик ола Бәстәкарларын бу әсәрләри "транскрипсија, фантазија, рапсодија вә с./ јаратмагда әсас мәгсәдләри одур ки, һансы гләт олурса-одсун, она аид олан репертуары кәнишләндириб, зәккиләшдирсин-ләр. Репертуар рәнкәрәнк оlanda ифачы да өзүнә лазым олан әсәр сәчә биләр. Бу с хымдан бәстәкар Н.Карнитокајанын скрипка илә фортепиано үчүн јаратдыгы Үзәјир һачыбәтовун "Аршың мал алан"

мусигили комедијасынын мөвзулары өсасында "фантазија" төгди-
рөләјитдир. Н.Карнитскаја Үзејир һачыбәјов "Аршын мал алан"
мусигили комедијасынын мөвзулары өсасында "фантазија"нын
скрипка ве фортпиано үчүн 1938-чи илдә јазмышыр. һәмин әсәр
Азәрбајчан Дөвләт Мусиги Нәшријјаты /АзМуГиз – Баку 1939/ тө-
рәфиндән чаг олунмушдур. Әсәрин редактору көркөмли совет дири-
жору Н.Аносовдур.

"Аршын мал алан" Үзејир һачыбәјовун мусигили комедија-
лары ичәрисиндә ән мөшһурдур. I-III-чү илдә јазылмыш су ко-
медја бәлә инди дә өз бәдин әһәмийјәтини итирмәши, Азәрбај-
чан классик мусигисинин гизкә фондуна дахил олмушдур. Сәјүк
драматурги һабилијјәтинә малик олан Үзејир һачыбәјов төкчә
мусиги итәллифи дәјил, ејни заманда комедијанын мәтнини дә
мәәллифдир. /Анчаг бә"әп аријәларда о, сәјүк Азәрбајчан
наг и сүзулянин гөзәлләриндән истифадә етмишдир./ Комедија
ингиләбдан габагкы Азәрбајчанын кәһнә, керидә гәлиш адәт
ве ән"әнәләрини гәләмлә гәмчыләјыр.

"Аршын мал алан" илк дөҗә 1913-чү ил 25 октябрда Баки-
да ојнанмышдыр. Кезел мусигиси, кәскин ичтимаи мөзмуну ве
сағлам јумору илә әсәр тез бир заманда кениш хәлг күтләләри-
нин бәјүк мәһәббәт ве рәғбәтини гәзанмышдыр. "Аршын мал алан"
төкчә Азәрбајчанда дәјил, бир чох бәшгә гардаш республикалар-
да да мөшһурлашмыш, еләчә дә харичи өлкәләрдә тамашаја го-
јумушдур.

Үзејир һачыбәјовун "Аршын мал алан" мусигили комедијасы-
нын мөвзулары өсасында "фантазија"ны Азәрбајчан ССР әмәкдар
инчәсәнәт хадими, Азәрбајчан Дөвләт Консерваторијасынын

профессору, бәстәкар Борис Зејдман 1947-чи илдә скрипка и ә
симфоник оркестр үчүн инструментләндирилимишдир. Скрипка илә
симфоник оркестр үчүн јазылмыш һәмин "фантазија"ны илк дөҗә
1947-чи илин мај ајында профессор-дирижор Лео Гинзбургун
рәһбәрлији илә Азәрбајчан Дөвләт симфоник оркестрин мұшајиәти
илә скрипкада Тоғиғ Бакиханов ифә етмишдир. һәмин концерт
Азәрбајчанда Совет һакимийјәтинин гурулмасынын XXII илдәнуму-
нә һәср едилмишдир. Скрипка илә фортпиано үчүн "Аршын мал
алан" мусигили комедијасы мөвзулары өсасында "фантазија" ре
мажор тоналыгында /*Maestoso* / алты ханәдән ибарәт кириш
һиссә илә башланыр. Бу кириш һиссә ре мажор үчәслијинин ме-
лодик дөшмәләри өсасында гурулмушдур. Скрипка илә 2-чи пәрде-
дән Әскәрин маһнысы олан "Аршын мал алан"ын / *Andante*
molto / [I] ^x ләјтмотиви илә башлајыр. Бу мөвзуну һәзин
чаларла сәсләндирмәк мөсләһәтдир. Бу ләјтмотив өсәсләнәндән
сонра бир ханә *ad libitum* ифә олунан пассаж илә тамамла-
нынр. [2] һәмин пассажи агыр темпдә башлајыб *poco a poco*
accelerando илә фәрматоја (♩) чатдырмаг мөгсәдәүјгүндур.
Сәс мөвзу олан /I-чи пәрде/ Әскәрин "Наләдәндир неј кими
авазеји ешгим бүләнд" [3] аријасынын мүгәддимәси он бир
ханәдән ибарәтдир. Он ич ханәлик скрипкада чалынан арија
исә һәддиндән артыг инчә, зәриф ифә олунмалыдыр. Аријанын
ардынн фортпиано ифә етдији һалда скрипка рекистр дәјишил-
мәси васитәсилә һәм ону мұшајиәт едир, һәм дә фортпиано пар-
тијасы илә бирләшир. I-чи, 2-чи ве 3-чү октаваларда гаммаса-
јагы пассажлар мөгуну икинчи чүмләјә кәтириб чатдырыр. Бу

[I] нот мисалына бах сәһ. 19

и сөз икигәт нотлар әсаснада гурулмушдур. Бурадағы скрипка партијасы виртуоз пассажлар әсасндадур.

Аријанын орта һиссәсинә кечид олан "каденсия" он ханәдән ибарәтдир. [4] Бу каденсия сәрбәст шәкәлдә иҗа олуна билер. Аријанын орта һиссәси тә"хире сәһәһәдир. Каденсияның соңунда ре мажорун доминантасы үзәргәнә гурулуш һәмә аҗагы пассаж Күлчәһрәнин аријасының, је"ни /3-чү пәрдә/ "Бүләһүл зарәм күли /ухсари алиндән чинда" сөзләри илә мүгәддиҗә [5] и сә *Allegro* / ејни адлы минорда /ре минорда/ башлајыр. Скрипка партијасында штрихләрдән истифадә етмәк үчүн нә лазимдир? Биринчиси *detache* / сағ голун кениш һәрәкәти, икинчиси *marcele* / ити олан штрихләрдән истифадә етмәк мусиги парчасының характеринә ујғун олар, пианода чалынан дәрә ханәли фактура Күлчәһрәнин аријасыны сона гәдәр мүһәһәт едир. Скрипкада [6] сол симиндә иҗа олуна *Modrato sostenuto*

бу арија долгун кәдәр-һүсәә характеринә ујғун сәсләнмәлидир. Әввәлдә нә гәдәр солгунлуғ һисс олунурса, о гәдәр дә орта һиссәдә һәҗечәнлы везијәт јаранмалыдур. Икигәт нотлар илә [7] чалынан мөвзу јахшы олар ки, вибрәтосуз иҗа олунсун. Биринчи она керә ки, I-чи сим орган пункты кими истифадә олунур. Икинчиси икигәт нотлар гарышг һалда истифадә олунур; је"ни квинта, секунда, терција, кварта вә секунда. Ју-харыда верилән мөвзуну иччә сәсләндириб, динамик кәһилли инкишаф нәтиҗәсиндә октаваны ики фортаја чатдырмағ лазим кәлир. Октавалары икигәт нотларла әвәз етдәкдә и сә јәнә дә әввәлҗи характерә гәјитмағ лазим кәлир. Динамик һәрәкәт гүзәһәтләдән заһидә доғру сәсләнмәлидир.

Јәнә дә мөвзунун әсасында [8] алты ханәдән ибарәт каденсияја рәст кәлирик. Бу парчада да долгун сәсләнмәни давам етдирмәк лазимдир. Елә ки /3/ фәрматоја чатдыгда *Allegro*. ја *attaca* вәситәсилә кечид башлајыр. Характер кәзләнилмәдәк дејишир. Бүтәв олан ашкорду икигәт нотлара [9] бәлмә үсәлу илә иҗа етмәк вәчибдир.

Икили штрихләри орган пуштту олан "лја" ноту фәонунда иҗа етмәк үчүн һәрәкәтин кенишлијинә әсасланмағ мөҗсәдәүј-гундур. Бу өләгә вәситәсилә "Асијанын рәгси"нин дәрә ханәли мүшәһәти сәу сона гәдәр давам едирдир. "Асијанын рәгси"ни мүәллифин јаздыгы штрих *spiccato* / әвәзинә *detache* иччә иҗа етмәк јахшы олар. [10] . Бу чәһәт динамик һәрәкәтләр үчүн шәраит јарадыр. [11] . Икигәт нотлара сәккиз ханә гәлмиш пассажлары *spiccato* штрих илә чалма мәсләһәт кәрулур.

[12] башланан мөвзуја кәлдәкдә темпи тәдриҗән ағырлашдырмағ, сәсләнмәни күчләндирмәк вәчибдир. "Асијанын рәгси"нин давами "Асијанын куплети" илә әвәз олунур *Allegro non troppo*/. Бурада фәртпиано вә скрипканын диалогу илә растлашырығ. Диалогдаки суал-чавабда гарышг штрихләр вә сүн"и фәлажәнетдән [13] ритмик шәкил кими чидди темпдә истифадә етмәк лазимдир. Ханә гәлҗагы пассажлар виртуозлуғла әввәлчәдән һазырланмалыдур /кәчикмәмәк шәртилә/.

Фантазијанын фәналы "Асијанын рәгси" илә битир. Ону да дејәк ки, бу мөвзунун бир нечә дҗә тәкрари "Аршың мал алан"-дан [14] Әскәрин ләјтмотивинә кәтириб чатдырыр. һәмкин ләјтмотив сҗтавы илә башлајыб секстаја һәлл олунур. Бу ләјтмотиви истәдијиниз кими сәрбәст темпдә чалмағ олар.

Әсәр ре мажор тоналығы үзәрінде дажаныр вә үч хәнәдән ибарәт олан үч сәслик үзәрінде гурулмуш аккордларла да сонә чатыр. Үзејир һачыбајовун "Аршын мал алан" мусигили комедија-сынн мөвзулар әсәснндә "фантазија" скрипка илә фортениано үчүн јағчм әсәр бундан габағ јазылса да, бу күн дә өз тәрәвәтини итирмәјибдир. Бу онунла әлағәдә дыр ки, мөвзулар халғ руһунда јазылмыш вә еләчә дә халғын һусну-рәғбәтини газанмыш дыр. Мәнә елә кәлир ки, бу әсәр кәләчәкдә скрипкачыларын истәр инсерт программында, истәрсә дә тәдрис программында өзүнә лајигли јер тутачагдыр.

Әсәри республикада кечирилән мусиги фестиваллары вә мусабигәләриндә програма мүтләг дахил етмәк ләзимдыр. Бу әсәрлә јанғчы мусабигә програмларына јахшы слар ки, Асәф Әзизаллынын "Мугамсајағ"си да салынсын.

Handwritten musical score for Violin No. 1 and Piano. The score is written on five staves. The top staff is for Violino №1, marked "Ambiente mosso". The second staff is for Piano, marked "colla parte". The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings like "p" (piano) and "sf" (sforzando). The title "Н. О. Т. МИРАДЛАРЫ" is written vertically on the right side of the page.

Медленно Звуки ханга

Nº5

sf
f

Nº6

Moderato sostenuto звуки ханга

mf
f
8 5
8 5-1

Nº3

Медленно mosso звуки ханга

p

Nº4

Кантата

р cresc. poco accel. rit.

p
cresc. poco accel.
rit.

meno

meno

atempo 95x KAHB

*p*resio

22 85x KAHB

mezzo mosso

Аллегро molto troppo зы ханя

sub G

№13

grandioso maestoso

Largo

59642

№12

vib.

Азербайджанская
 Республика
 Библиотечка
 им. М. Ф. Ахундова

Составитель: заслуженный деятель искусств Азербайджанской ССР,
профессор Бакиханов Тофик Ахмед Ага оглы

Редактор : доцент, кандидат искусствоведения
Зохранов Рашиз Фарзулла оглы

Рецензенты : заслуженный артист Азербайджанской ССР, профессор
Мамедзаде Бахрам Мовсум оглы,
доцент Асланов Тофик Рустам оглы

№10853 ЧАПА ИМЗАЛАНМИШ 15.6 1990-чы ил.
КАГЫЗ ФОРМ. ГЫ 60x84¹/₈ ЧАП ВƏРƏГИ 0.5
СИФАРИШ 524 . САЛЫ 150 . ГИJMƏТИ 2 ГƏП.
Б. И. ЛЕНИН АДЫНА АПИ-НИИ МƏТВƏƏСИ.
БАКЫ, Үз. БАЧЫБƏЗОВ КҮЧ. 34.

1990

522

2 гэл.

642